

POVZETKI PREDAVANJ

Uša Lover

Izvori in prenosi znanja v zeliščarstvu

Zeliščarstvo je najbolj razširjena metoda samozdravljenja. Čeprav sodi v ljudsko medicino in je alternativa uradni medicini, pa sta se vselej nehote prepletali. Nekoč so se na zelišča vsaj delno spoznali skoraj vsi, ljudski zdravilci so imeli presežna znanja in sposobnosti, tradicionalni prenosi znanja pa so temeljili na ustnem izročilu. Danes je znanje o zeliščih dostopno vsem, izkušnje o uporabi za zdravljenje pa imajo le določeni posamezniki. Nekateri so to znanje prevzeli znotraj ožjega družinskega kroga, drugi so se priučili. Poklicni zeliščarji nabirajo in gojijo zdravilne rastline, izdelujejo različne zeliščne pripravke, preverjajo njihovo kakovost in jih prodajajo. Od vsakega uporabnika pa je odvisno, kako in s kom bo to znanje odkrival in ga preizkušal v primeru določenih zdravstvenih težav. Pri obravnavi znanja o zeliščih se zastavlja vprašanje, koliko tradicionalnega znanja še imamo in kako ga uporabljamo?

Rosana Vrh Makarovič

Velika kopriva – čudežna rastlina ali plevel?

Na veliko koprivo (*Urtica dioica*) gledamo kot na nadležen plevel, ki ob dotiku s kožo neprijetno skeli. Takšno gledanje pa je sila pomanjkljivo, saj bi jo morali uvrstiti v sam vrh koristnih in zdravilnih rastlin. Naši predniki so jo cenili v zdravilstvu, prehrani in kozmetiki. Do prihoda bombaža v Evropo je imela pomembno mesto med predivnicami – njena vlakna so mehka, a odporna. Koprivin čaj čisti telo, pospešuje presnovo, znižuje krvni sladkor, pomaga pri revmatičnih obolenjih. V kulinariki je najboljša presna v nadevih in namazih, cenjena je koprivna juha. Rudolf Steiner, utemeljitelj biološko-dinamičnega kmetovanja, je menil, da se koprive ne more nadomestiti z nobeno drugo rastlino, saj je pomembna v procesih delovanja železa. Z večanjem ekološke zavesti in iskanjem alternativnih naravnih virov, postaja kopriva ponovno zanimiva kot vir naravnih obnovljivih vlaken. Poleg izrednega pomena koprive v zdravilstvu, kulinariki, kozmetiki in ohranjanju strukturnih tal, ima velik pomen tudi pri ohranjanju naravnih ekosistemov in zmanjševanju obremenjevanja okolja s pesticidi. Zaradi vsebnosti velikega števila mineralov si je prislužila ime 'periodni sistem v malem'. Prav bi torej bilo, da bi se otrsela vzdevka 'plevel'.

Alessandro Oman

Etnobotanika v Kanalski dolini in Reziji

Avtor je po večletnih raziskavah in po zaslugi svojega očeta, pokojnega duhovnika Maria ter drugih starejših sodelavcev iz Kanalske doline, zbral pester nabor slovenskih imen za rastline (fitonimi) na območju Kanalske doline, točneje v vaseh Ukve, Ovčja vas, Žabnice, Dipalja vas, pozneje tudi Rezije ter jih objavil v knjigi *Etnobotanica slovena della Val Canale*. V specifičnih zgodovinskih, kulturnih in zlasti jezikovnih okoliščinah je zbral veliko terenskih podatkov o rastlinah, zapisal njihova znanstvena, slovenska, italijanska, nemška in narečna imena ter iskal slovenske korenine izvora ziljskega narečja. Poleg rastlin so navedene tudi posamezne kulturne zanimivosti povezane s krajevno tradicijo ali lokalno rabo rastlin. Knjiga je napisana v italijanščini, avtor knjižne slovenščine ni imel priložnosti študirati in govori slovensko ukuško narečje, prevod knjige v slovenščino pa prepušča tistemu, ki bi ga to zanimalo.

dr. Mateja Lumpert

Ljudska uporaba zdravilnih rastlin na Krasu in Gorjancih

Etnofarmakologija proučuje ljudsko in tradicionalno uporabo rastlin, živali, gliv, mikroorganizmov in mineralov za preprečevanje ali zdravljenje bolezni ljudi in živali. Etnofarmakološke študije se začnejo s terenskimi raziskavami v lokalni skupnosti, kjer raziskovalci dokumentirajo uporabo lokalnih oziroma tradicionalnih zdravil. V okviru terenske raziskave na območju Krasa in Gorjancev smo med oktobrom 2013 in septembrom 2014 intervjuvali 25 prebivalcev na vsakem od izbranih območij in ju nato primerjali ter prišli do zanimivih izsledkov. Raziskava se je osredotočila na rastline, ki jih prebivalci omenjenih geografskih območij uporabljajo v zdravilne in prehranske namene, osrednje vprašanje raziskave pa je bilo: »Katere rastline nabirate, ali ste jih nabirali v naravi in kako jih uporabljate?«

Janez Firšt

Fidov gaj v Solčavi – pomnik zdravilcu Vidu Strgarju

V sredini 19. stoletja je v Solčavi deloval uspešen ljudski zdravilec Vid Strgar, med domačini poznan kot Fida. Svojtven karakter, neobičajen način življenja in ljudska domišljija so zaslužni, da o njem še danes krožijo številne zgodbe. Vid Strgar je leta 1866 napisal bukve *Zdravje bolnikov*, kjer pregledno predstavlja različne bolezni in tegobe ter zeliščne pripravke za lajšanje le-teh. Zanimivo je njegovo opisovanje zlasti lokalno rastočih zdravilnih rastlin. Bukve še posebej navdušijo z njegovimi lastnimi risbami in abecednim stvarnim kazalom. Leta 2012 je bil v Solčavi urejen *Etnološki park Fidov gaj – dediščina ljudske modrosti*. Pohodniške poti povezujejo Fidovo zijalko (Strgarjevo dolgoletno bivališče), rekonstrukcijo stare 'oferije' in nekaj slikovitih naravnih točk. V gaju uspevajo zdravilne rastline, opisane v njegovi knjigi, obiskovalci pa poleg zgodb o življenju in delu ter zanimivosti iz sveta zeliščarstva, spoznajo tudi gospodarjenje na podeželju v preteklosti, čebelarjenje in sadjarstvo.

Ana Plešec

Materia medica v Lekarniškem in alkimističnem muzeju v Radovljici

Materia medica so zdravilne snovi (droge), ki se uporabljajo kot zdravila ali kot sestavine pri izdelavi zdravil, razvoj pa je skozi stoletja potekal vzporedno z razvojem medicinskega znanja. Zgodovina farmacije vključuje razumevanje medicine, naravoslovnih znanosti, tehnologije, etnologije, kozmetike, alkimije, magije, likovne umetnosti in trgovine. Slovenci imamo pestro zgodovino, na našem ozemlju so se prepletale številne kulture, vsako obdobje pa je pustilo svoj pečat, tudi na področju zdravstva. Magister farmacije Milan Plešec je več kot 30 let zbiral predmete iz zgodovine lekarništva. Več kot 2000 eksponatov je na ogled v zasebnem Lekarniškem in alkimističnem muzeju v Radovljici, ustanovljenem junija 2019. Urejenih je deset razstavnih prostorov: stara lekarna iz 18. in 19. stoletja, lekarniški laboratorij, alkimistični laboratorij, staroselska mistika, etnološka zeliščarska in čebelarska zbirka, medicina starih kultur in antike, materia medica, kozmetična in parfumska zbirka, stara lekarniška knjižnica in bogata zbirka možnarjev, tehtnic, uteži in aparatur.

dr. Janko Rode

Regrat kot plevel in uporabno zelišče

Navadni regrat (*Taraxacum officinale*) je sestavni del naše kulturne krajine. Listi z značilno narezanimi ploskvami rastejo v pritlični rozeti. Gola votla cvetna stebelca nosijo značilni košek sestavljen iz rumenih jezičastih cvetov. Kot mnogi sorodniki ima tudi regrat semena z letalno napravo – kodeljico. Regrat je v slovenskem kulturnem prostoru dobro ukoreninjena rastlina. Najdemo ga med zdravilnimi zelmi, v pomladni kuhinji in med rastlinami, ki zaznamujejo prve korake otroka pri spoznavanju okolja. Ima pa tudi drugo plat. V kmetijstvu in vrtnarstvu ga pogosto opisujejo kot trdovraten plevel, ki se ga je na njivah, travnikih in urejenih površinah težko znebiti. Regrat spremlja človeštvo od nekdaj in se je po svetu tudi razširil z ljudmi. Številni simbolni in skriti pomeni regrata so vtankani v skoraj pozabljene vraže in kulturne vzorce po celem svetu. Preučujejo ga kot obnovljivi vir surovin, struktura in oblika njegove kodeljice pa je inspiracija umetnikom in raziskovalcem novih tehnologij.

dr. Nenad Maraš

Etnobotanika in farmakologija oneirogenih zelišč

Pri mnogih predmodernih družbah imajo sanje preroški pomen (oneiromantija), predstavljajo stik s onostranskim (transcendentalnim) ali omogočajo duhovno rast posameznika ('dream quest' kult). Mnogo družb je razvilo posebne vizionarske tehnike. Ena od teh tehnik je sprožanje intenzivnih sanj z oneirogenimi snovmi, ki je dokaj zanemarjeno etnografsko raziskovalno področje. V tem prispevku bomo predstavili nekaj primerov tradicionalne uporabe oneirogenih rastlin kot so *Sophora secundiflora*, *Nicotiana* sp., *Calea zacatechichi*, *Silene undulata* in drugih. Preučili bomo farmakologijo in mehanizem delovanja oneirogenih učinkovin kot so citizin, nikotin in galantamin. Na osnovi fitokemije in farmakologije bomo poskusili rekonstruirati pozabljeno morebitno oneirogeno uporabo rastlin, ki te učinkovine sicer vsebujejo, a za njih ni zanesljivega etnobotaničnega znanja ali pa za takšno uporabo obstajajo le namigi v antičnih mitih.